

ЈЕРОТИЋ О КАФКИНОЈ БОЛЕСТИ И СТВАРАЊУ

Сажетак: Франц Кафка ушао је у књижевност као самосталан писац, развивши се независно од књижевних школа и књижевних програма. Неодољиво је привлачио и естетски образованог и једноставног човека, књижевног критичара и аналитичког психолога. Владета Јеротић је у књизи „Болест и стварање“ указао на двоструку природу неурозе: као кочнице и као подстицаја стварања на Кафкином примеру; односно колико је неуроza била шанса, а колико препрека за његово стварање. Рад има за циљ да аналитичким приступом предочи Јеротићев метод рада и кључне ставове којима се служио када је објашњавао претпостављену везу између природе болести, личности писца и његовог дела. Закључићемо да без познавања психоанализе и аналитичке психологије савремени патограф не може тумачити писца и њихово дело, разумети црте његовог карактера и стваралачки процес.

Кључне речи: Јеротић, Кафка, болест, стварање, писац.

Личност и дело Владете Јеротића показују јасну линију неуморног рада на самоизграђивању. Јеротић је стекао ерудицију која је својим димензијама прелазила националне оквире и омогућила му да решава крупне задатке у проучавању човекове егзистенције. Његова интересовања нису била у знаку унапред планираних истраживања и просуђивања, већ су се реализовала спонтано. Тешко је, али истовремено и захвално, писати о личности и делу Владете Јеротића. Тешко – највише из разлога што је реч о особи достојној поштовања због свог духовног аристократизма, велике ерудиције и културе. Захвално – јер се може очекивати да ће нешто од заноса и енергије овог приврженика књизи, лепој речи и педагошкој професији, оставити трага међу онима који су у додиру са његовим делом. Он је пример научника супротстављеног уској специјализацији, научника узорне комуникативности и добронамерности. Особе које су имале прилику да се са њим сусретну знају да је Јеротић био увек спреман да помно саслуша и посаветује саговорника. У сваком, па и овом, покушају скицирања портрета Владете Јеротића мора се нагласити његова изузетна радна енергија заснована на енергији љубави. Глобално речено, његову делатност одликују широка хуманистичка оријентација и интелектуална дубина.

Владета Јеротић био је широк човек који никога није одбацивао, никоме није судио. Свакога је разумео, прихватио; у свакоме видео потенцијално добро и давао шансу. Највећи број људи који су долазили на његова предавања и читали његове књиге тражили су, у ствари, одговоре на питања о себи. Два значајна податка из његове биографије јесу да никада није био

професор на Медицинском, већ на Богословском факултету, иако је завршио медицину и специјализирао неуропсихијатрију и психотерапију, као и то да је члан Српске академије наука и уметности постао као писац (Чалија, 2015).

Јеротићеви ставови о књижевности обухватали су све основне појмове овог стваралачког облика. Поред књижевности као општег појма и појединих књижевних врста, Јеротић је имао у виду и књижевника, књижевно стварање, књижевно дело, примаоца и рецепцију тога дела. О сваком од наведених појмова он је изрекао низ занимљивих ставова, али су нашу пажњу посебно привукле рефлексije о књижевном стварању, које се одвијају у оквирима стваралачког процеса, за које се понекад употребљавају термини стваралачки поступак и стваралачки чин.

Упркос чињеници да је књижевни стваралачки процес непрекидно у центру пажње критичког мишљења, тај појам ни до данас није довољно разјашњен, нити су успостављени нормативи његовог свестранијег сагледавања. Разлоге за ово треба тражити у карактеру поменутог процеса, односно у његовој примарној везаности за ствараоачеву духовно-душевну субјективност, која се нашој спознајној моћи и нашим аналитичким намерама опире више него појаве објективне, чулне реалности. Зато се и психологија, наука усмерена на субјективност као предмет проучавања, појавила доста касно.

Аналитика стваралачког процеса суочила се са низом питања везаних за његову генезу и структуру. Између осталих, то су била питања о покретачима стваралачког чина или о редоследу елемената у оквиру његове временске димензије. Тај редослед није лако утврдити јер уметнички стваралачки чин, поред субјективних духовно-душевних елемената, укључује и средства уметничког изражавања, која припадају чулној, објективној стварности. У оваквим околностима, теорија стваралачког процеса неминовно је упућена на стваралачко искуство појединих уметника, о коме постоје многобројна сведочења, али које, због разнородности, није лако систематизовати у смислу изналажења неких објективних, општеприхватљивих норми књижевног стварања.

У приступу Владете Јеротића можемо препознати приврженост поставкама Фројдове психоанализе и аналитичке психологије Карла Густава Јунга. Он се служио и неким за психијатра врло занимљивим ставовима савремене егзистенцијалистичке филозофије, у првом реду онима Карла Јаспенса и Мартина Хајдегера. То је био његов покушај приближавања психијатријских ставова савременој филозофији егзистенције и указивање да смо на прагу синтезе филозофије, медицине и религије. Нарочито је примењивао Хајдегерове идеје о постојању неколико суштинских одлика људског бића које је назвао егзистенцијалијама, у првом реду универзалне феномене страха и кривице. Страх и кривица се, поред осталих егзистенцијалија људског постојања, као што су брига или потреба за љубављу, налазе у самом корену сваког човека, па и великог ствараоца. Јеротић је пришао ствараоцима тако што је тражио да одгонетне на који начин су ови натпросечни људи доживели сусрет са страхом и кривицом. То је теоријска подлога његових радова о Францу Кафки.

Егзистенцијалисти виде Кафкино очајање као темељ на којем се гради аутентично постојање, други препознају неурозе настале услед сукоба са оцем, а трећи истичу друштвену критику, приказивање нељудскости моћних државних агената, насиља и варварства који вребају испод површине нормалности, док се надреалисти диве сталном наметању апсурда. Треба истаћи да је Кафка говорио да су дела Серена Кјеркегора, оца егзистенцијалне филозофије, на њега извршила велики утицај, па је вероватно стога и покушавао да ствара по угледу на идеал овог данског филозофа. У средишту занимања егзистенцијалне филозофије налази се човек, појединац, његова слобода, његово самоостварење. Два елемента која дефинишу егзистенцијалистичке погледе јесу брига за постојање и нагласак на значају појединца. Сасвим је природно да је најједноставнија форма за исказивање егзистенцијалистичке филозофије управо уметничка форма.

Поштујући обухватност овог термина, у књизи *Увод у филозофију егзистенције*, Жан Бофре дефинише филозофију егзистенције на следећи начин: „Врло уопштено називаћемо, дакле, егзистенцијалном сваку филозофију која се устремљује директно на људску егзистенцију, да би извукла на видело, али уживо, загонетку што човек представља за самог себе“ (1977: 42). Мирко Зуровац, писац инструктивног предговора поменутој књизи, такође закључује да филозофи, „настоје да објасне људску природу у којој су сва њена својства срасла у једно, конкретно и нерастављиво живо јединство које се одупире сваком растављању и систематизовању“ (1977: 17).

Два наведена опредељења: да реши неке од егзистенцијалних загонетки и да допре у неоткривене сфере људске природе, мада није филозоф, а његово дело далеко је од тога да буде филозофски трактат, имао је за циљ и Франц Кафка у својим делима. Његови јунаци тумаче свет у себи и око себе. Они су мислиоци који „живе своју мисао“.

Франц Кафка рођен је у јеврејској трговачкој породици, у којој је доминирао отац, особа снажне воље, који је захтевао и остварио потпуну послушност и потчињавање. Таква породична ситуација оставила је трагове у личности и стварању Франца Кафке. У његовој природи је двојак однос према средини. У односу на оца и породицу, у Кафки је тињало осећање мање вредности, несигурност, колебљивост, господарење очевог ауторитета. Проблем односа са оцем Кафка је покушао да разреши „Писмом оцу“ (1919) на стотинак страница. У односу на околину Кафка је био пријатан, комуникативан, добар пријатељ. Ова двострукост личности и проблем односа са оцем битно ће се одразити на књижевно дело Франца Кафке, на свет који он обликује и на природу јунака које ствара његова уметничка имагинација. Монотон чиновнички посао није пријао његовом радозналост духу. Много је путовао, брзо је склапао познанства, имао је велики број пријатеља и неколико љубави: Фелису Бауер, Јулију Ворицек, Милену Јесенску и Дору Дијамант, али се ни за једну није везао.

Прве приповетке објављује већ 1909. године и од тада непрекидно пише и повремено објављује појединачне прозне радове. Од 1902. године па до краја живота води преписку са многим пријатељима, оставивши тако

богато сведочанство о себи и своме времену. Драгоцене сведочанства су и његови дневници које непрекидно води од 1910. године.

Кафкино писање настаје из потребе да се разреши мисаоне дилеме, да се повери и исповеди, да поведе унутрашњи дијалог са самим собом. Зато је писао много, свакодневно, систематски. Ова огромна грађа није у потпуности сачувана, јер је писац, будући строг према себи и своме писању, али и из чисто нихилистичних побуда у тренуцима душевних криза, много тога сâм уништавао. Пред смрт је обавезао пријатеља Макса Брода да спали сву његову књижевну заоставштину. Макс Брод није извршио овај аманет. Напротив, прикупао је рукописе и приређивао их за штампу. Тако су, захваљујући њему, сачувани и објављени Кафкини романи. Кафка је за живота мало објавио и то су претежно појединачне приповетке. Највећи део његовог књижевног опуса, и најзначајнија дела, објављен је после пишчеве смрти. Касније су објављена и Кафкина писма и дневници.

Познавање основних података из Кафкиног живота у његовим делима омогућава препознавање неких аутобиографских чињеница; затим дубља психолошка проблематика и трауме у породичним односима могу објаснити одређена места, особине јунака, доживљај човека и света из његовог књижевног опуса. Извор усамљености и отуђености, које доминирају у Кафкином делу, налази се у његовом осећању издвојености и усамљености као припадника јеврејског народа у нејеврејској средини: рођен је и живео у Прагу, стицао је образовање на немачком језику, био је поданик Аустро-угарске монархије, осећао је и доживео антисемитско расположење окружења.

Обезвређен од оца, патио је целог живота од недостатка самопоуздања, губитка одлучности и нагомиланог страха. Отац је својом надменошћу изградио слаб карактер код сина. Количина страха од оца била је паралишућа и учинила је да се на неки начин цео живот бори против те болести: страха стеченог у детињству који се временом претвара и у тежак осећај имагинарне кривице, поражавајућег бекства од живота којем би се радо прикључио.

За Кафку су постојала три раздвојена света: један је његов унутрашњи живот пун страха и осећања кривице у којем се осећа као роб, други је свет у којем живи његов отац, а који му је тако далек, и трећи – свет других људи који деле радост, патњу, слободу, живахност. Кафка због својих унутрашњих потреса није ни примећивао колико је он привлачан. Био је превише прониољив и мудар да живи, али преслаб да се бори. Кафка је био неизлечиво болестан, али и фасцинирајући створитељ дела у којима се надреално меша са реалним, без присуства радости.

У својим делима био је склон надреалном казивању које има исти значај као и реално. Користио је тзв. поетске слике које се могу вишезначно тумачити – те на тај начин читалац постаје активан учесник у стварању приче, нарација је непрекидана, што је значајна новина у књижевности. Трагичност Кафкиног генија почива на страховима између његовог великог талента и неурозе.

Кафка је свет својих прича градио на сликама које гротескно одступају од референтне стварности. Он је акценат стављао на саму замисао, а не на то како је она испричана. Њега одликује једноставна, готово фактографска техника писања и логични згуснути стил. Пластично је приказивао немоћ човека који се непрестано труди да схвати шта се од њега тражи, иако резултат неће зависити од његовог схватања него од његовог става. Судбина човека у његовим причама је веома снажна, тако да се таква концепција појединца у свету може назвати каменом темељцем савремене литературе. Његово писање настало је из потребе да се разреши мисаоне дилеме, да се повери и исповеди, да поведе унутрашњи дијалог са самим собом, тако да је својом прозом предочио визију ништавила и бесмисла који захватају цивилизацију.

Кафкини јунаци нису ликови, већ симболички представници јединки у машинерији савременог друштва. Кафка са изванредном оштрином оцртава психичка збивања. Али лица која описује нису ни „ја“ ни „оно“. Слична су сенкама, непластична, нека врста „под-ја“, која се крећу у простору једне хипотемперирание стварности. Кафка не открива, он затире. Његова безлична створења лебде у магловитој светлости сумње и отворених питања која ће остати без одговора. Осећање кривице једног раздобља, страх од механизованог света, који је у својој прецизности немилосрдан а у исти мах и недокучив, оцртани су овде аперспективним сагледавањем безизлазности.

У овом раду претпостављена је веза између болести, у првом реду болести психичке природе и стварања великих људи. Аналитичким приступом уметнику и његовом делу објаснићемо претпостављену везу између природе болести, која је скоро увек била неуроза, и личности самог писца и његовог дела. Без познавања психоанализе и аналитичке психологије савременом патографу који је узео на себе улогу да тумачи значајне људе и њихова дела немогуће је да им се озбиљно приближи и разуме неке битне црте њиховог карактера, односно да објасни из којих су побуда стварали.

Велики писци желе да остану загонетка самима себи, јер само из тајне могу да приме инспирације. Јеротић се кроз своје анализе трудио да што мање сугерише читаоцу неке своје ставове, желећи да га само подстакне, кроз нов начин приступања великим људима, да сâм даље истражује и доноси судове. Настојао је да тумачећи пишево дело или његов живот кроз његову личност и болести никако не обезвреди пишев значај и вредност. Јеротић је сматрао да је управо неуроза, та распрострањена болест савременог човечанства, вредна пажње и да пружа тумачу више прилика за богатије и разноврсније интерпретације стваралаца. Он се оградил од схватања да је болест предуслов стварања и покушао је да у књизи *Болест и стварање* укаже на двоструку природу неурозе: као кочнице и као подстицаја стварања, објашњавајући на Кафкином примеру колико је неуроза за њега била шанса, а колико препрека. Истицао је да је психолошко-психијатријски начин прилажења једном писцу само један од могућих прилаза и да он због тога нема и не може имати амбиција да неког ствараоца сагледа у целини.

Њему је било довољно да осветли дело и личност писца из једног угла који је по његовом мишљењу значајан. Тумачећи писца и његово дело методом савремене динамички оријентисане психологије и психијатрије, у првом реду методом Јунгове школе комплексне психијатрије, скинуо је делимично ореол тајанства са личности писца, док се он и даље задржава на његовом стваралаштву.

Аналитички истражујући уметничко стварање и усмеравајући своје истраживање на личност уметника, Јеротић је откривао да су ови људи доживели неку тежу психичку трауму, да су нечега лишени, да пате због неког недостатка. Намеће се питање: на коју је врсту лишавања, недостатка и конфликта мислио? Они могу бити различити – строгост родитеља или њихова претерана нежност, рани губитак родитеља, физички недостатак, нека болест, морална патња, материјална беда, разочарање.

У породици у којој постоји неравноправан однос између мајке и оца, при чему мајка представља слабу и потчињену страну, а отац деспотску, доминантну и застрашујућу, дете неминовно улази у сукоб, ствара неизбежне унутрашње и спољашње конфликте, па се касније формира или као уплашено, слабо, амбивалентно биће које се не усуђује на самосталне активности, или се претвара у особу која је у сталном сукобу са друштвом. Увек у потрази за својим ја, оно је неизлечиво оболело од сећања на своје детињство. Ту лежи почетак уметничког стварања.

Једна од главних одлика неуротичара је у бекству у болест, у бекству од стварног доживљавања легитимне, људске патње и несреће, у бекству у један потпуно бесплодан и лажан свет унутрашњих преокупација и маштања. Неуротичар је човек који је поклекнуо под теретом унутрашњих конфликта, окренуо се од света ка себи и изгубио поверење у себе. И уметник је човек који је погођен неким ударом који му је свет нанео и он се повлачи у себе. Али, његова изолованост није обострана као у неуротичара. Он се затворио у односу на спољни свет, али се отворио према себи. Почетак уметничког стварања значи губљење поверења у свет, али не и у себе.

Франц Кафка је писац који је оставио за собом дубок траг и утиснуо се у психу читалаца, јер је у себи носио обиље противречности. Њега је неки сликар тражио као модел за слику св. Себастијана, светог мученика који је живео у страху и који је убијен због вере у Исуса Христа 287. године, за време владавине цара Диоклецијана. Феномен страха једна је од основних карика у Кафкиној личности. Он је прототип ствараоца-неуротичара. Патио је од хроничне неурозе која је потицала од психичких траума у раном детињству и разних облика страха. Писац је носио у себи више талента него што је то могао да искаже. Сусретао се са проблемима, јер је покушао да оствари себе и своје право на стварање и слободу. Постоји више врста отуђења које су везане за Кафку, а то су: криза капиталистичког друштва, распадање хабзбуршке монархије, јеврејство и отуђење од самог себе и несавладиве егзистенцијалије – страх, брига, кривица. Отуђење од самог себе за њега је било тешко и несавладиво, а узрок је била неуроза.

Страх код деце јавља се због губитка љубави и признања вредности. Кафка је поседовао те страхове и они су потицали од очеве стране. У свом

писму упућеном оцу, које је написао у новембру 1919. године, а које овај никада није прочитао, Кафка истиче своју главну примедбу, а то је очева неспособност да сину обезбеди сигурност, љубав и признања унутрашњих вредности:

„Увек и свуда имао сам потребе за охрабрењем. Та ја сам био притиснут већ самом Твојом телесношћу. Као отац Ти си био сувише јак за мене, нарочито јер су моја браћа умрла рано, сестре су дошле на свет много касније, ја сам значи морао да издржим први удар, за ово био сам исувише слаб. Храброст, одлучност, сигурност, радост за ово или оно, нису истрајавале у мени када си Ти био против тога или када је Твоје противљење било само претпостављено; а оно је могло бити претпостављено готово при свему ономе што сам ја чинио... Молим Те, оче, разуми ме добро, биле су то по себи потпуно безначајне појединости, оне су ме притискивале тек онда када се Ти сам, који си и за мене био тако пресудан, ниси придржавао забрана које си мени постављао. На овај начин свет је за мене био подељен на три дела, на један у коме сам живео као роб, под законима који су само за мене били измшљени, а којима нисам могао, не знам због чега, да одговорим; затим на један други свет који је бескрајно од мене био удаљен, у коме си Ти живео, запослен режимом, издавањем заповести и љутином због њиховог неизвршавања и, најзад, на један трећи свет у коме остали људи живе, срећан и слободан од наређења и послушности. Непрестано сам се нечега срамио, или зато што сам слушао Твоја наређења која су важила само за мене, или зато што сам им пркосио, јер како бих смео да будем пркосан, или зато што нисам могао да их следим јер, на пример, нисам имао Твоју снагу, Твој апетит, Твоју спретност, иако си Ти ово од мене захтевао као нешто само по себи разумљиво; ово је била управо највећа срамота. Овако дете, истина, не размишља, али овако осећа“ (Јеротић, 2006: 98–99).

Кафка је овом потресном исповешћу објаснио себе. Ово писмо је кључ за разумевање Кафкиног опуса. Франц је мало писао о мајци, само местимично, и то опет да би истакао колико је тешко доживљавао очеву строгост. Однос отац – син у Кафкиној породици био је тако снажан и кобан по даљи лични развој Франца, да се психоаналитичким језиком може говорити о феномену ублажене варијанте обрнутог Едиповог комплекса. Кафка је испољавао упадљиве знаке неуротичне амбиваленције, као што су неповерење према себи, страх и осећање кривице, који су произлазили из неуротичне везе са оцем. Он је боловао од врсте неурозе својствене само значајним ствараоцима, у којој нема егоизма обичних и страха просечних људи, већ код које је издвојеност из живота и лишавање себе неких улога, симбол жртве и одрицање. Кафка је био трагичан јер није до краја остварио и изрекао слободу. У овој немоћи лежи трагедија његовог генија и неурозе.

Кафка се не може само разумети, нити објаснити својим добом или, још мање, само својом физичком болешћу, туберкулозом, или неком менталном неуравнотеженошћу и лабилношћу. Иза времена у коме је живео и иза његове несумњиве болести, треба препознати Кафку-свечовека, који је знао и умео да изнесе пред нас опште људске проблеме или опште људске

загонетке човекове личности. Ако пођемо од ове основне мисли, моћи ћемо лакше да објаснимо неке тамне стране Кафкиног бића и да лакше дођемо до његове поруке. Два прафеномена човекове егзистенције су страх и кривица. Доживљавање кривице тесно је повезано са моралним аспектом и поставља се у односу на колектив, друштво и његове законе. Доживљавање кривице почива на постојању савести у човеку. Кафка је присутан у данашњици пре свега својим пророчким предвиђањима савременог отуђења човека.

Извесно је да сваки читалац интерпретира кроз свој доживљај уметничко дело независно од мишљења критике, па чак и тумачења самог аутора (Ђурчинов и сар., 1983). У сваком случају, утисак о неком делу има и те како значајну улогу у схватању и прихватању неке стваралачке индивидуалности. Међутим, исто тако постоје критичка мишљења, критичарски приступи који књижевно дело тумаче на различите и врло често комплексне, па чак и противуречне начине. Када је реч о делу Франца Кафке, због саме необичности његовог казивања, необичних углова гледања на свет и због неочекиваности визије коју нам даје, број тумачења практично је неограничен.

Филозофија живота овог писца сва је у знаку паничног осећања субјекта (Биемел, 1980) суоченог са стварношћу, али, с друге стране, и личности и збивања обасјани су зрацима луцидног, неспокојног сетног и несрећног које свему створеном у границама њиховог универзума даје духовни печат. Увек је тражио дубину у свему што га је окруживало. Тамо је наилазио на мутно, нејасно, неиспитано, али је управо то било и драг и храброст тог тражења. Његова проза нам импресивно одражава компликовани механизам човекових чула, комплексност његових осећања и замршен ток свести. Нису ретки тумачи Кафкиног дела који тврде да је реч о великом стваралачком сведочанству о отуђеном човеку. Тако је Роже Гароди у свом делу *О реализму без обала* написао следеће:

„Свет што га Кафка доживљава свет је отуђења. Свет сукоба. Свет двоструког човека. Свет, такође, у којем човек губи свест о својој подвојености, где се препушта сну. Унутрашњи свет Кафкин сачињен је од осећаја да припада оном свету отуђења, да је уроњен у њему и од страсне жеље да пробуди спаваче на истински живот“ (1968: 109).

На крају, закључујемо да је Кафка својим делом привлачио и естетски образованог и једноставног човека, књижевног критичара и аналитичког психолога. Владета Јеротић је у књизи *Болест и стварање* указао на двоструку природу неурозе: као кочнице и као подстицаја стварања на Кафкином примеру; односно колико је неуроza била шанса, а колико препрека за његово стварање и објаснио претпостављену везу између природе болести, личности писца и његовог дела. Нагласимо да је Владета Јеротић књижевна факта редовно разматрао на позадини великих друштвених, естетичких, филозофских и етичких вредности, што је учинио и у Кафкином случају. Владета Јеротић је својим делом уграђивао себе у најживље токове нашег културног и књижевног живота. Многи научни посленици по правилу остављају иза себе велике трагове. Владета Јеротић – и трагове и корене. Његово стваралаштво речито сведочи да се у духовности, етици и слободи

могу наћи кључеви за решење противречности и конфликта. То су вредности којима ваља посветити живот. На основу свега изнетог, једно је извесно – дело Владете Јеротића је живо, оно је међу нама, има своје место, своје читаоце, своје проучаваоце.

Литература

1. Биемел, В. (1980). *Филозофске анализе модерне умјетности: Кафка, Пруст, Пикасо*. Загреб: Центар друштвених делатности ССО Хрватске.
2. Бофре, Ж. (1977). *Увод у филозофију егзистенције*. Београд: БИГЗ.
3. Велек, Р., Ворен, О. (1974). *Теорија књижевности*. Београд: Нолит.
4. Величковић, С. (1993). Медитативна проза, *Свеске*. Панчево, 5, 16, 21–26.
5. Гароди, Р. (1968). *О реализму без обала*. Загреб: Младост.
6. Донат, Б. (1977). *Кафка у „Процесу“ и други есеји*. Нови Сад: Центар за дија-филм и издавачку делатност Радничког универзитета „Радивој Ћирпанов“.
7. Ђурчинов М., Ковач Н., Лешкић З., Кољевић Н. (1983). *Модерна тумачења књижевности*. Сарајево: Свјетлост.
8. Жмегач, В. (1982). *Истина фикције: Немачки приповедачи од Thomasa Mann-a до Guentera Grassa*. Загреб: Знање.
9. Иванковић, Ж. (1988). Вријеме и простор. *Одјек*. Сарајево, XLI, 23, 5–11.
10. Игњатовић, С. (1984). Особени допринос форми кратке приче. *Књижевна реч*. Београд, XIII, 235, 15-21.
11. Јеротић, В. (1996). *Психолошко и религиозно биће човека*. Нови Сад: Беседа.
12. Јеротић, В. (2006). *Болест и стварање*. Београд – Земун: Ars Libri – Невен.
13. Јеротић, В. (2006). *Психоанализа и култура*. Београд – Земун: Ars Libri – Невен.
14. Јунг, К. Г. (1973). *Човек и његови симболи*. Загреб: Младост.
15. Кафка, Ф. (1978). *Изабрана дела*. Београд: Нолит.
16. Кувачић, И. М. (2004). *Гениј и психа*. Сплит: Наклада Бошковић.
17. Лаиновић, Р. (1993). Небо није празно. *Багдала*. Крушевац, XXXV, 402–403, 32–38.
18. Милосављевић, П. (2006). *Теорија књижевности*. Ваљево – Исток: Логос – Хвосно.
19. Недић, М. (1985). Велика и мала целина. У: *Дело*. Београд, XXXI, 12, 17–22.
20. Пејаковић, Р. (2003). *Простор писања и читања*. Загреб: Матица хрватска.
21. Писарав, Ђ. (1988). Силазак у време. *Дневник*. Нови Сад: среда, 9. март 1988.
22. *Речник књижевних термина*. (2001). Бања Лука: Романов.
23. Чалија, Ј. (2015). Владета Јеротић: време за лепе разговоре. 15. 03. 2019. <http://www.politika.rs>.

JEROTIĆ ON KAFKA'S DISEASE AND CREATION

Summary: *Franc Kafka entered literature as a freelance writer, developing independently from literary schools and literary programs. He also attracted an aesthetically educated and simple man, literary critic and analytical psychologist. Vladeta Jerotić in the book "Illness and Creation" pointed to the double nature of neurosis: as brakes and as incentives for creation on Kafka's case; or how much the neurosis was a chance, and how much an obstacle for its creation. The aim of the paper is to present Jerotić's method of work and the key attitudes he used when explaining the supposed relationship between the nature of the disease, the personality of the writer and his work. We will conclude that, without knowing psychoanalysis and analytical psychology, a modern pathographer can not interpret writers and their works, understand the features of his character and the creative process.*

Key words: *V. Jerotić, F. Kafka, illness, creation, writer, literary work.*